

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

УДК 342.97

DOI <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2023.4.30>

В. С. Сірко

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу,
Одеського державного університету внутрішніх справ
ORCID ID: 0000-0003-4897-3533

ПРАВОВИЙ ФУНДАМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ: АНАЛІЗ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Ця наукова стаття присвячена аналізу та оцінці правового фундаменту, необхідного для ефективного забезпечення прав людини. Зазначаються ключові аспекти сучасних законодавчих засад, що лежать в основі захисту прав та свобод особи. Стаття висвітлює важливість правового регулювання для забезпечення гарантій та захисту прав людини, які визначаються як основоположні принципи справедливості та гідності.

У статті проводиться аналіз поточного стану правового фундаменту в контексті міжнародних стандартів прав людини та національного законодавства. Розглядаються різні аспекти, включаючи конституційне закріплення прав людини, правовий механізм захисту, міжнародні договори та їх вплив на внутрішню правову систему.

Далі, стаття розглядає перспективи розвитку правового фундаменту для подальшого забезпечення прав людини. Зазначаються можливі шляхи удосконалення законодавства, виявлення прогалин у правовій системі та пошук інноваційних рішень для підвищення ефективності правового захисту. Захист прав людини під час воєнного стану є крайньою та найважливішою задачею для будь-якого суспільства, яке переживає конфліктні чи воєнні ситуації. У таких умовах ризику порушень прав людини значно зростають через військові операції, екстримальні обставини та зміну природи влади. Воєнний стан в Україні супроводжується введенням тимчасових обмежень прав та свобод громадян, які визначаються діючим законодавством. Проте, важливо забезпечити, щоб ці обмеження були пропорційними, необхідними та відповідали міжнародним стандартам прав людини. Воєнний стан породжує серйозні загрози для цілісності та безпеки цивільного населення. Такі загрози можуть включати напади на житлові масиви, знищення інфраструктури та масові переміщення населення. У цих умовах важливо забезпечити захист громадян, особливо вразливих груп, таких як жінки, діти та люди з інвалідністю.

На основі проведеного аналізу стаття висуває рекомендації щодо подальших дій у напрямку удосконалення правового фундаменту з метою забезпечення більш ефективного та всебічного захисту прав людини в сучасному світі.

Ключові слова: Конституція України, правовий фундамент, права людини, забезпечення прав, міжнародні стандарти, національне законодавство, захист прав людини, воєнний стан.

Мета і завдання дослідження. Метою даної наукової статті є проведення аналізу сучасного правового фундаменту, спрямованого на забезпечення та захист прав людини. Ця стаття ставить за мету розглянути різні аспекти правового захисту прав людини, включаючи міжнародні стандарти, національне законодавство, судову практику та механізми правозахисту.

Шляхом аналізу поточного стану та ефективності існуючих правових інструментів, стаття прагне виявити сильні та слабкі сторони системи захисту прав людини. Крім того, стаття розгляне перспективи розвитку правового фундаменту і запропонує конструктивні рекомендації щодо його вдосконалення.

Аналіз наукових досліджень. Окремі аспекти окресленої проблематики вивчали такі

вітчизняні вчені М. Афанасьева, Б. Бурлаков, О. Волошенюк, О. Гарасимів, М. Данканич, Ю. Кучеренко, М. Мерник, В. Полякова, П. Пушкар, А. Федорова та ін.

Виклад основного матеріалу: Правовий фундамент є невід'ємною складовою будь-якої суспільної системи, яка прагне забезпечити гарантований захист прав та свобод своїх громадян. У контексті прав людини, він виступає як фундаментальна база, на якій ґрунтуються всі аспекти захисту особистості та гарантується її гідність та справедливість.

Забезпечення прав людини є однією з найважливіших вимог сучасного правового порядку та глобальної суспільної справедливості. Від цього залежить не лише сама індивідуальна гідність, а й стабільність суспільства, його розвиток та процвітання.

Сучасний правовий фундамент, який забезпечує права людини, базується на комплексі міжнародних документів та національних законодавчих актів, що регулюють права та свободи особи. Цей фундамент становить важливу основу для захисту гідності, свободи та рівноправ'я всіх людей незалежно від їхньої раси, статі, релігії, політичних переконань чи інших характеристик.

Одним із найважливіших компонентів цього фундаменту є Всеагентська Декларація прав людини, прийнята Організацією Об'єднаних Націй у 1948 році. Цей документ закріплює базові права та свободи, які мають бути гарантовані кожній людині, такі як право на життя, свободу слова, релігійну свободу, право на справедливий судовий процес та інші.

Крім того, численні міжнародні конвенції та договори розширюють кількість прав, які підлягають захисту. Наприклад, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права та Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права визнають право на працю, освіту, житло, охорону здоров'я та інші соціально-економічні права.

Роль Конституції України в забезпеченні прав людини надзвичайно важлива, оскільки вона визначає основні права та свободи громадян, а також механізми їх захисту. Конституція закріплює основні права та свободи людини і громадянина, такі як право на життя, на особисту недоторканість, на свободу слова, на свободу віросповідання тощо. Вона гарантує захист цих прав та обов'язковість їх виконання всіма органами влади. Конституція України проголошує, що конституційні права і свободи, зокрема

право людини на життя, гарантуються і не можуть бути скасовані (частина друга статті 22), що забороняється внесення будь-яких змін до Конституції України, якщо вони передбачають скасування прав і свобод людини і громадянина (частина перша статті 157). Не допускається також звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод, в тому числі невід'ємного права людини на життя, в разі прийняття нових або внесення змін до чинних законів (частина третя статті 22) [1].

Конституція містить принципи, які визначають основні напрямки державної політики в сфері захисту прав людини, такі як принцип верховенства права, демократії, правової держави тощо. Встановлює механізми захисту прав людини, зокрема, правосуддя через незалежний суд, можливість звернення до органів влади та міжнародних організацій у разі порушення прав, а також можливість конституційного контролю. Конституція забороняє будь-яку форму дискримінації за ознаками раси, кольору шкіри, політичних переконань, релігії, національного чи соціального походження, статі, майнового стану тощо.

Права людини в Україні чітко визначені в Конституції, але в зв'язку з вторгненням російської федерації на територію української держави зафіксовано їх порушення, що спричиняє обмеження прав і свобод українських громадян. На сьогодні зафіксовані грубі порушення прав людини, такі як: посягання на життя та здоров'я людини, масові знищення цивільного населення, вбивства українських лідерів, насильства, катування, заволодіння та пошкодження майна; порушено свободу пересування, право на особисте та приватне життя та багато інших злочинних дій з боку агресора. Наразі всі факти злочинних дій фіксуються міжнародними та національними організаціями; разом з тим світова спільнота визнала, що події, які відбуваються на території України, – це геноцид українського народу. В цілому існують національні та міжнародні гарантії прав людини, де основним завданням є формування механізму забезпечення та захисту прав людини, який включає загальну систему гарантій прав і свобод [3].

За принципом екстериторіальної юрисдикції держава несе відповідальність за порушення прав людини її представниками на будь-якій території, на якій вона має ефективний контроль, навіть якщо ця територія – за межами її міжнародно визнаних національних кордонів. Таким чином, Росія є відповідальною за

порушення прав людини її представниками на окупованих територіях України. Окуповані РФ території України залишаються обмеженими для доступу національних та міжнародних установ і організацій, що досліджують ситуацію із правами людини. За таких умов дані з соцмереж, ЗМІ тощо є цінним джерелом інформації про все, що відбувається на цих територіях [2].

Професор М. Афанасьєва встановила особливості забезпечення прав та свобод людини і громадянина в умовах війни та в період подолання наслідків війни, які полягають у забезпеченні правового захисту та відновлення прав людини і основоположних свобод. Науковець наголошує, що запровадження обмежувальних заходів першочергово зумовлено необхідністю швидкого здійснення відновлення територіальної цілісності, захисту суверенітету держави та захисту конституційного ладу. За таких умов відбувається непропорційне втручання в реалізацію конституційних прав та свобод людини і громадянина [5].

Перспективи розвитку правового фундаменту законодавства щодо прав людини можуть включати кілька ключових напрямків, таких як розширення захисту прав, цифрові права, міжнародне співробітництво. Проблема здійснення та захисту прав людини в сучасному світі вимагає об'єднання зусиль всього людства. Оскільки права людини мають безпосереднє відношення до фундаментальних засад людського буття, до творення повноцінної людини – особистості, то «основним у характеристиці прав людини є те, що вони мають захищатися державою та законом» [4]. Перспективи розвитку визначаються суспільними потребами, динамікою суспільного прогресу, а також викликами, що ставлять перед собою сучасні демократичні держави. Швидкий розвиток технологій, зокрема штучний інтелект, біометричні системи тощо, створюють нові виклики для забезпечення приватності та захисту особистих даних громадян. Нове законодавство має регулювати використання таких технологій з урахуванням прав людини. У світі все більше зростає міжнародна співпраця та інтеграція. Це ставить перед державами завдання гармонізації свого законодавства з міжнародними стандартами прав людини, щоб уникнути порушень

прав громадян у контексті глобальних відносин. Зміни в соціальних, економічних та культурних аспектах життя суспільства можуть вимагати адаптації законодавства про права людини. Наприклад, зростання числа мігрантів може потребувати розширення захисту їх прав. Загальною тенденцією є постійне зміцнення захисту прав людини та пристосування законодавства до змін у суспільстві та технологіях.

Висновок: Забезпечення прав людини залишається актуальним завданням у сучасному світі. Аналіз сучасного правового фундаменту та виявлення його слабких місць дозволяє нам визначити перспективи для подальшого розвитку системи захисту прав людини, що включає у себе удосконалення механізмів контролю, підвищення правової свідомості населення та підтримку міжнародного співробітництва. Тільки шляхом спільних зусиль ми зможемо досягти більш високого рівня захисту прав і свобод кожної людини. Отже, сучасний правовий фундамент, який забезпечує права людини, є результатом довгого та постійного процесу розвитку міжнародного права та національного законодавства і є важливою гарантією для забезпечення справедливого та гуманного суспільства.

Список використаної літератури:

1. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Огляд порушень прав людини, вчинених російською федерацією на окупованих територіях України за березень 2023 року. URL: <https://vostok-sos.org/oglyad-porushen-pravlyudyny-vchynenyh-rosijskoju-federacziyeyu-na-okupovanyh-terytoriyah-ukrayiny-za-berezen-2023-roku-na-pidstavi-vidkrytyh-dzherel/>
3. Пильгун Н.В., Плис Н.В. Права людини як фундаментальна цінність в українському суспільстві. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*: зб. наук. пр. Київ: НАУ, 2022. № 4(65). С. 65-71.
4. Білозьоров Д., Вишковська В. Правозахисна функція держави : сутність та механізм здійснення в Україні. Монографія. Київ, 2015. 196 с.
5. Права людини в особливих правових режимах: досвід України: монографія за заг. ред. д.ю.н., проф. М.В. Афанасьєвої. Одеса: ВД «Гельветика». 2022. 356 с.

Sirko V. S. Legal foundation of ensuring human rights: analysis and perspectives

This scientific article is devoted to the analysis and evaluation of the legal foundation necessary for the effective provision of human rights. The key aspects of modern legislative principles underlying the protection of individual rights and freedoms are noted. The article highlights the importance

of legal regulation to ensure guarantees and protection of human rights, which are defined as fundamental principles of justice and dignity.

The article analyzes the current state of the legal foundation in the context of international human rights standards and national legislation. Various aspects are considered, including the constitutional enshrinement of human rights, the legal mechanism of protection, international treaties and their impact on the domestic legal system.

Next, the article examines the prospects for the development of the legal foundation for the further protection of human rights. Possible ways to improve legislation, identify gaps in the legal system, and search for innovative solutions to increase the effectiveness of legal protection are indicated. The protection of human rights during martial law is the ultimate and most important task for any society experiencing conflict or war situations. In such conditions, the risks of human rights violations increase significantly due to military operations, extreme circumstances and the changing nature of power. Martial law is often accompanied by the introduction of temporary restrictions on the rights and freedoms of citizens, which are determined by the current legislation. However, it is important to ensure that these restrictions are proportionate, necessary and in line with international human rights standards. Emergency situations, such as martial law, often pose serious threats to the integrity and security of the civilian population. Such threats may include attacks on residential areas, destruction of infrastructure, and mass displacement of populations. In these conditions, it is important to ensure the protection of citizens, especially vulnerable groups such as women, children and people with disabilities.

Based on the analysis, the article puts forward recommendations for further actions in the direction of improving the legal foundation in order to ensure more effective and comprehensive protection of human rights in the modern world.

Key words: *Constitution of Ukraine, legal foundation, human rights, ensuring rights, international standards, national legislation, protection of human rights, martial law.*